

DVAKRÁT

Lidmila Kábrtová: Čekání na spoušť, Host, Brno 2021, 200 s.

ZACHYTIT KLID I DĚS
V JEDINÉM ZÁBĚRU

Iveta Mikešová

Lidmila Kábrtová debutovala v roce 2013 knihou *Koho vypijou lišky*, inspirovanou projektem „Příběhy na padesát slov“ Zdeňka Krále a „Příběhy malé El“, které zde autorka uveřejňovala. Po první knize, komponované z mikropovídek o padesáti slovech a dobových novinových titulků, vychází v roce 2018 povídkový soubor *Místa ve tmě*, tematicky variující příběhy nešťastných a zneužívaných žen (Cena Nadace Český literární fond). Čtyři z povídek tohoto souboru byly přitom již dříve uveřejněny samostatně (časopisecky či v jiném souboru) a stejně je tomu i v případě „románu v osmi příbězích“ *Čekání na spoušť*.

Jak autorka zmiňuje v několika rozhovorech, nejlépe se jí pracuje s krátkým prozaickým tvarem; většinou rozvíjí náhodně odporovaný motiv, kolem kterého vykrúžuje příběh, a z určité základní situace dále fabuluje osudy postav a příčiny jejich jednání. K příběhům se vrací, jejich části rozvíjí v jiných textech, buduje síť intertextových souvislostí v rámci jednotlivých souborů i mezi různými knihami (např. postava kněze Eliáše migruje z druhé do třetí autorčiny knihy a Kábrtová jí plánuje věnovat prostor i v budoucnu).

Zatímco v souboru *Místa ve tmě* se vedlejší postavy některých povídek vnořovaly jako protagonisté povídek jiných, v nejnovější knize jde o hrdiny spojené rodinnými vazbami, jejich příběhy časově pokrývají období od padesátých let 20. století do současnosti (Zuzana, Hana, Jarmila, Pavel, Josef, Iveta). Mimo pak stojí vzájemně propletené příběhy Jitky a Libora, s Liborem do textu vstupuje motiv fotografie akcentovaný v názvu knihy i grafice obálky. Každý text funguje jako

samostatná povídka psaná z perspektivy konkrétní postavy v určitém okamžiku života, položeny za sebe pak jedny příběhy dopovídají jiné a odhalují čtenáři nové souvislosti.

Každý protagonista je ve „svě“ povídce zachycen ve chvíli zastavení, kdy rekapituje svůj dosavadní život. Jedná se většinou o mezní situace (buď postavami vědomě reflektované, nebo ve své osudovosti odhalené pouze čtenáři); někdy jde o pár minut, jindy o pár dní – Jarmilino nucené zastavení, čekání, než bude její nemocí oslabené tělo znovu schopné pohybu, Zuzanina čtyřdenní dovolená, na níž odjíždí v náhlém impulzu s vědomím fatální diagnózy, Josefovo čekání na převaděče v opuštěném domě v hraničním pásmu. Každá postava si s sebou nese problematickou minulost. Často se opakuje motiv osudového nedorozumění, nepochopení, které je postupně osvětlováno. Zatímco postavy jsou uzavřené ve svých světech, čtenáři je rozkrývají sled příčin a následků, činů, které ovlivnily životy druhých.

Pokud je něco knihám Lidmily Kábrtové společné, je to tendence vyvolat silnou emoci. Zachytit člověka a jeho prožívání v určité situaci, jako mozaiku pak sestavovat jeho příběh (viz úvodní citát Vity Sackville-Westové zmiňující „mozaiku, skládačku, rozbité zrcadlo, v němž kdysi býval celý odraz“), signalizovat tajemství a gradovat napětí až k efektnímu rozuzlení. Wow efekt se přitom nedostává v závěru jednotlivých povídek, ale až v jejich kombinaci. (Jen minimum příběhů zůstává nedopovězených, zejména ty z pohřebního ústavu, naznačené v poslední kapitole, působí jako záloha na další knihu.) Čtenář zvolený způsob výstavby rychle dekoduje a je připraven užasnout na správných místech, zároveň se však vtírá myšlenka, zda těch osudových zvrátů a souvislostí, do nichž jsou postavy manipulovány, není už příliš.

Nejen příběhy jsou v knize vyprávěny několikrát, z odlišné perspektivy. Zdvojeny či variovány jsou i některé motivy – osteosarkom, kostní nádor, a nádor jako nepravdě-

lost na kmeni stromu, motiv tetování, motiv ztráty či opuštění dítěte. Samostatně naopak stojí motiv fotografie z Liborovy povídky. Postava Libora je s ostatními spojená volnější vazbou a v podstatě jen dokresluje příběh Ivety, velkou roli ale hraje jeho fotografické hobby a Liborova potřeba zachytit něco neobvyklého. „Ten snímek se nepodobal ničemu, co viděl ve fotografických časopisech. Byl útěšný, protože smrt na něm už udělala svoji práci, ale zároveň děsivý, protože Libor věděl, že zvíře předtím trpělo. Vnímá jeho bolest, strach, snahu uniknout, zachránit se. A v závěru možná i překvapení a údiv, že se to nepovedlo. [...] Zachytit klid i děs v jediném záběru se pro něj stalo výzvou.“ (s. 133)

Podobné okamžiky se v knize *Čekání na spoušť* objevují často, obrazy zachycující stařenu se zkrvaveným kapesníkem, kterou právě napadlo, jak odejít úplně tiše, ženu potápějící se v místě, kde se utopila její dcera, s pocitem, „že přes tu vodu hledíme jedna na druhou“ (s. 188), muže, kterému smrt stojí doslova za zády. Zaostřeno.

Smysl pro detail autorka uplatňuje i v rovině faktografické, pokud zmiňuje dobové realie či specifika různých oborů, vždy pečlivě ověřuje, v autorské poznámce odkazuje na historické prameny, vědecké publikace a konzultace s odborníky. Tento postup většinou plní zamýšlenou funkci, tj. dodává textu na autenticitě a zajímavosti. Někdy však vznikají neobratné pasáže vyjmenovávající všechny dostupné kusy řezbářského náčiní, které by mohl mít Pavel pro svůj koníček k dispozici, či vsuvky působící jako nešťastně formulovaný výpisek z internetové příručky: „Halloween byl anglosaský svátek, v němž se podle jedněch navzájem mísily předkřesťanské keltské tradice, podle jiných to byl pozůstatek čehosi pohanského, ale tady se v každém případě neuchytil.“ (s. 41)

Síla psaní Lidmily Kábrtové spočívá ve schopnosti v jedné krátké epizodě s básnickým vzhledem plasticky zobrazit lidské prožívání, stav psychiky a skryté příčiny jednání

člověka v konkrétním bodě života. *Čekání na spoušť* však strádá přílišnou snahou o efektní kompozici. Kromě přirozeně propojených příběhů tří generací jedné rodiny prochází životy vnučky Zuzany, matky Ivety i babičky Jarmily žena s vlaštovčím tetováním, Jitka se nemůže povídkami míhnout jen v souvislosti s Liborem, musí být alespoň vzdáleně včleněna i do Josefova příběhu atd. „Román v povídkách“ jako pečlivě upletený, příliš utažený cop, s minimem vzdušných, iritujících, nepolapitelných vlásků. ■

ZNOVU POSKLÁDAT STŘEPINY ŽIVOTŮ

Aneta Mladějovská

Knihy Lidmily Kábrtové se vyznačují neuspěchaným, pečlivým a koncentrovaným psaním se snahou o maximální hodnověrnost realit. To dokládá i její poslední publikace *Čekání na spoušť* (2021), které autorka věnovala tři roky práce. S předchozím titulem *Místa ve tmě* (2018) ji spojuje povídkový rámec textů, které jsou tematicky provázané a jejich hlavní postavy, podle nichž jsou povídky pojmenované, na sebe narážejí, potkávají se a ovlivňují navzájem své životy. Co nás čeká, avizuje již motto knihy a zároveň báseň Vity Sackville-Westové – skládačka životů, snaha poskládat ze střípků celý obraz, který teprve ve své celistvosti ukáže pravdu.

V případě *Čekání na spoušť* jsou povídky provázané podstatně úžeji. Postavy nespojuje jen podobný osud nebo stejné pohlaví, ale příbuzenský či alespoň velmi blízký vztah k rodině, takže proces čtení v něčem evokuje sestavování genealogického stromu a odkrývání rodinné historie. Při řazení povídek Kábrtová využila techniku literárního domina, kdy konání jedné postavy přímo ovlivňuje vývoj událostí u postavy druhé, přičemž při pochopení této vypravěčské strategie dochází bohužel k jisté předvídatelné schematičnosti. Každý další příběh odhalí osudy postav z nových perspektiv a ozřejmí nám další skutečnosti, vyjeví se skrytá rodinná tajemství či zasutá traumata, se kterými se jedinec vypořádává. Zhruba už ale tušíme, s kým se v příští kapitole setkáme, a jsme schopni odhadnout, že se dozvíme něco, co nás přesvědčí o tom, že věci nejsou tak, jak se zdají být, a jenom čekáme, jaký nový střípek to bude tentokrát.

Protagonisté zastupující dvě generace umožňují autorce pokrýt více než padesát

let včetně minulého režimu a období normalizace, jež je výborným zázemím pro více či méně skrytá dramata, která tato pohnutá doba vytvářela. Rozbité je nejenom zrcadlo a románová kompozice, ale pochroumaní jsou i hrdinové – prostírá se před námi kaleidoskop neúplných rodin, otcové i matky opouštějí své děti, partneři sebe navzájem, tam, kde neselže lidský faktor, nastupují neúprosné a kruté mechanismy a soukolí režimu, a v jednom případě dokonce vrah.

Postavy potkáváme v různých obdobích jejich života a nahlížíme je z mnoha stran, se změnou vypravěče a časové perspektivy i odstupem od prožitých událostí se nutně mění také hodnocení doby a náhled na ni, na ostatní členy rodiny (nabízejí se možnosti bilancování, pochopení, smířování) či proběhlé události. Vždy jsou to ale okamžiky zlomové, přičemž zmíněná mezifáze je také často umocněna prostorovým zobrazením.

V pohřebním ústavu zastihujeme Ivetu, již konfrontace se smrtí dítěte jejich klientů nutí vypořádat se s vlastní minulostí a faktem, že ona sama vlastní dítě opustila; pozorujeme neprůbojného Libora, který je schopen zásadních změn v rovině osobních vztahů; u moře potkáváme Olgu vyrovnávající se se smrtí dcery: „Vznášela se v hlubině, sluneční světlo se tu zvláště lámalo, a kdyby je měla popsat, řekla by, že bylo bílé, studené a chvilkami zářilo až stříbrně. Ona je ale popisovat nechtěla, jen myslela na to, jestli to světlo viděla i její šestiletá dcera, než se právě tady, kus za bójkami, utopila. Stalo se to před několika lety, v září, celý den tehdy svítilo světlo. Od té doby sem Olga jezdila. Aby viděla to světlo. A v něm možná zahlédla stín své dcery.“ (s. 28–29) Hana je pro změnu na cestě autem, tedy v neurčitějším meziprostoru odněkud někam, na silnici zastavuje, aby si koupila draka a vypustila ho na nebe, přičemž se v duchu vypořádává se svým vztahem k již zesnulé babičce – v tu chvíli přetvářá existovat čas i prostor a zbývá jen vertikála, po níž stoupá drak: „Netušila, kam vystoupá, ale až

zmizí, kamsi spadne nebo se šňůra přetrhne, tak se vrátí do auta, opatrně sjede dolů a místo do servisu zamíří domů.“ (s. 47)

Intimní ponor do vnitřka postav poskytuje výhody čtenáři, který se tak dozvídá to, co se ostatní postavy bohužel v žádné povídce nedozvědí. Tím je tato kniha Kábrtové také o mnoho drásavější než její předchozí tituly. Odehrává-li se tu totiž nějaké smíření, pak ho prožívají pouze hlavní hrdinové; ne už ostatní aktéři, jichž se události také týkají. Leckdy i my zůstáváme informováni o fázi chtění na jejich straně – o pověstném činění a dokonání se již text zmiňovat nemusí. Autorka nás tak nechává uprostřed jejich rozžitých životů, napnuté a neuspokojené v naší přirozené lidské štouravé touze po pikantnostech nebo – řečeno hezčím a literárně vybraným způsobem – neuspokojené z neuzavřeného vyprávění.

Pocity zmaru a jistého metafyzického zneklidnění vyvolávají i symboly, jež se v knize objevují, například v podobě tetování hada či vlaštovky, jako hlas z jiného světa zní i Zuzaně nesrozumitelné proklínání šílené stařeny – vše vytváří dojem, že by tu mělo probíhat nějaké tajemné sdělení, hlas odjinud, který postavám pomůže, něco, co bude mít nadpřirozenou úlohu v jejich životech – ale není tomu tak, s jejich břemeny jim nepomůže nikdo a nic.

Obsáhlý časový rámec novely také přináší nutnost vypořádat se s dobovými realitami, v čemž Kábrtová, pověstná sběrem podkladů a jejich studiem, samozřejmě nezklamala. Její popisy zpracování dřeva, úryvky o stavbě domu a technické detaily, jakým způsobem se za minulého režimu při stavbě šidilo, nebo pasáže o vyvolávání fotografie jsou fascinující: „Z fotoaparátu vyndal cívku, opatrně uchopil konec filmu a potmě ho popaměti namotal do plastového šneku a vložil do tanku. Potom do téhle černé bakelitové kulaté nádoby už při světle nalil vývojku a hlídal čas. Kdyby tam film nechal příliš krátkou dobu, nevykreslily by se na něm detaily ve světých částech. Pokud by